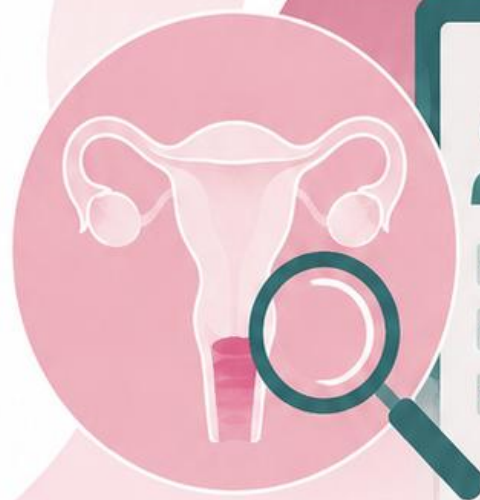

Скрининг само на хартија

Зошто жените сè уште
немаат пристап до
организиран, достапен
и ефективен скрининг
за рак на грлото на матката

Извештај од спроведениот
мониторинг на Програмата за
скрининг на рак на грлото на
матката за 2025 година

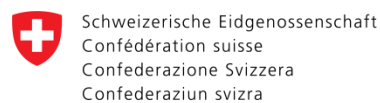
ЗАЕДНО
ПОСИЛНИ

Скрининг само на хартија

**Зошто жените сè уште немаат пристап до организиран,
достапен и ефективен скрининг за рак на грлото на матката**

**Извештај од спроведениот мониторинг на Програмата за скрининг на
рак на грлото на матката за 2025 година**

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Оваа анализа е изработена во рамките на проектот „Унапредени здравствени права на девојките, жените и ранливите групи“ поддржан од Владата на Швајцарија преку Цивика мобилитас.

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на **ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување, Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените - ЕСЕ, Здружение за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ - ЗАЕДНО ПОСИЛНИ** и **Здружение Иницијатива за правата на жените од Шуто Оризари** и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Владата на Швајцарија, Цивика мобилитас или организациите што ја спроведуваат.

Издавачи:

Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените – ЕСЕ

ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување

Здружение за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ – ЗАЕДНО ПОСИЛНИ

Здружение Иницијатива за правата на жените од Шуто Оризари

Автор: Борјан Павловски

Мај, 2026

КРАТЕНКИ

МЗ - Министерство за здравство

СЗО - Светска здравствена организација

УЕЗ - Управа за електронско здравство

ЈЗУ - Јавна здравствена установа

УК ГАК - Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство

ПАП тест - Папаниколау тест

ХПВ/HPV - Хуман папилома вирус

МКД - македонски денари

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	6
2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПРЕДМЕТ НА АНАЛИЗАТА.....	6
3. КЛУЧНИ НАОДИ.....	7
3. KEY FINDINGS	8
4. КЛУЧНИ ПРЕПОРАКИ.....	9
4. KEY RECOMMENDATIONS.....	9
5. СОСТОЈБАТА СО РАКОТ НА ГРЛОТО НА МАТКАТА.....	10
6. ПЛАНИРАЊЕ НА СКРИНИНГОТ	11
7. ОПФАТ НА ЖЕНИТЕ СО СКРИНИНГ.....	12
8. ТРАНСПАРЕНТНОСТ ВО ПЛАНИРАЊЕТО И СПРОВЕДУВАЊЕТО	13
9. РЕАЛИЗАЦИЈА НА БУЏЕТОТ НАМЕНЕТ ЗА СКРИНИНГ НА РАК НА ГРЛОТО НА МАТКАТА	14
10. ЗАКЛУЧОК	16

1. ВОВЕД

Согласно GLOBOCAN 2022 (version 1.1) од 08.02.2024 година, податоците на светско ниво укажуваат дека ракот на грлото на матката е четврти најчесто дијагностициран рак кај жените, со 662.301 нови случаи годишно (14,1/100.000 жени), како и четврта најчеста причина за смрт од рак кај оваа популација, со 348.874 случаи годишно (7,1/100.000 жени)¹.

Светската здравствена организација (СЗО) ја усвои Глобалната стратегија за елиминација на ракот на грлото на матката како јавно-здравствен проблем², чија главна цел е потполно спречување на појавата и смртноста од ракот на грлото на матката. Важно е да се нагласи дека преку оваа стратегија светот за првпат се обврза на елиминација на смртноста од еден вид карцином.

За да се постигне оваа цел, неопходно е да се исполнат следните услови:

- до 2030 година да се постигнат целите 90-70-90: 90% од девојчињата да бидат целосно вакцинирани со HPV вакцина до 15-годишна возраст; 70% од жените да бидат скринирани со високо ефективен тест до 35-годишна возраст и повторно до 45-годишна возраст, при што прва препорака е користење ХПВ ДНК тест; и 90% од жените кај кои е утврдено заболување на грлото на матката да добијат третман, односно 90% од жените со преканцерозни состојби да бидат третирани и 90% од жените со инвазивен карцином да бидат соодветно третирани;
- математичките модели покажуваат дека постигнувањето на целите 90-70-90 до 2030 година во земјите со низок и понизок среден приход би можело да спречи 300.000 смртни случаи до 2030 година, над 14 милиони до 2070 година и над 62 милиони до 2120 година.
- да се достигне праг од 4 случаи на 100.000 жени-години за елиминација на ракот на грлото на матката како јавно-здравствен проблем;

2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПРЕДМЕТ НА АНАЛИЗАТА

Оваа анализа е подготвена со цел да се направи увид во планирањето и спроведувањето на програмата за скрининг на рак на грлото на матката за 2025 година во РС Македонија, со посебен фокус на опфатот на жените, реализацијата на буџетот, транспарентноста на програмското и буџетското планирање и спроведување, и утврдените системски слабости што влијаат врз пристапот на жените до скрининг.

Анализата се заснова на достапните податоци наведени, вклучувајќи ги податоците добиени од Министерството за здравство по испратени барања за пристап до информации од јавен карактер, податоците добиени од Управата за електронско здравство, податоците од последниот Попис на населението, како и податоците од

¹ WHO. International Agency for Research on cancer. Global Cancer Observatory. 2022. <https://gco.iarc.who.int/media/globocan/factsheets/populations/900-world-fact-sheet.pdf>

² Global strategy to accelerate the elimination of cervical cancer as a public health problem. Geneva: World Health Organization; 2020. <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/4e245e89-ddcc-488f-97c7-9de5e08524ef/content>

претходните анализи на ЕСЕ од мониторингот на програмата за скрининг на ракот на грлото на матката кои се однесуваат на периодот 2023-2024 година³.

3. КЛУЧНИ НАОДИ

- Ракот на грлото на матката останува значаен јавно-здравствен проблем во Македонија. Во 2023 година се откриени 327 нови случаи, односно стапка од 30,08/100.000 жени⁴, што ја става Македонија над светскиот просек по појава на рак на грлото на матката.
- Во периодот 2017-2023 година од рак на грлото на матката умреле вкупно 540 жени⁵, односно во просек умираат 77 жени годишно.
- Во 2022 година Македонија е водечка земја во регионот и Европа според стапката на новооткриени случаи на рак на грлото на матката, со стапка од 24,32/100.000 жени⁶.
- Иако Програмата утврдува дека успешен скрининг значи опфат на 75% од жените на возраст од 21 до 59 години за период од три години, во периодот 2023-2025 година со скрининг се опфатени вкупно 149.004 жени, односно само 32% од целната група.
- Опфатот со скрининг се намалува од година во година: 64.819 жени во 2023 година (13,2%), 50.346 жени во 2024 година (11%) и 33.839 жени во 2025 година (7%).
- Програмата не предвидува активности за информирање и едукација на жените за потребата од редовен скрининг, ниту за правата кои произлегуваат од Програмата.
- Во скринингот за рак на грло на матка во РС Македонија се уште се користи ПАП тестот, иако е метода кај која може да се јават и до 20% лажно негативни наоди. Иако ХПВ ДНК тестот е значително попрецизна метода, истата не се користи во рамки на скринингот.
- Недоволниот опфат, заедно со трендот на континуирано намалување, укажува дека во Македонија реално не постои функционален организиран скрининг кој може да ја постигне целта утврдена во самата Програма.
- Од 2024 година е намалена транспарентноста во буџетското планирање, бидејќи во усвоената Програма не може јасно да се види ниту колку жени е планирано да бидат опфатени, ниту колку средства се планирани за скринингот на ракот на грлото на матката.
- Отсуствува транспарентност и отчетност по однос на спроведување на програмата – последниот објавен извештај на интернет страната на МЗ за програмската и буџетската реализација на програмата е за Програмата за 2020 година. Последен достапен извештај само за програмската реализација, а не и за буџетската, е за

³ Павловски Б. До подобро здравје за жените преку унапредување на програмата за скрининг на ракот на грлото на матката. Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените – ЕСЕ ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување Здружение за поддршка на луѓето што живеат со ХИВ – ЗАЕДНО ПОСИЛНИ Здружение Иницијатива за правата на жените од Шуто Оризари. 2025

⁴ Стефановска В., Ивановска Б., Илиевска М. Национална студија за рак на грло на матка. Република Северна Македонија 2017 – 2023. Универзитет “Св. Кирил и Методиј” - Скопје, Медицински факултет, Институт за Епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика. 2025. стр. 18. <https://epistat.mk/wp-content/uploads/2025/03/2024-Nacionalna-studija-Matka-Final.pdf>

⁵ ibid. стр.54

⁶ ibid стр. 60

програмата за 2023 година, на интернет страната на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика.

- Во 2025 година за спроведување на скринингот на рак на грлото на матката се потрошени вкупно 14.320.070 денари, но поради недоволно транспарентното планирање не може да се утврди процентот на реализација на планираниот буџет.
- Се бележи сериозна неконзистентност во податоците за исплатените средства за земање ПАП тест: според исплатениот износ, матичните гинеколози добиле средства за 50.346 земени ПАП тестови, додека според податоците од Управата за електронско здравство во 2025 година се направени 33.839 ПАП тестови според скрининг програмата.
- Недостигот од матични гинеколози и нивната нееднаква географска дистрибуција и понатаму претставуваат бариера за пристап до здравствена заштита за репродуктивното здравје и до услугите за скрининг.

3. KEY FINDINGS

- Cervical cancer remains a significant public health problem in Macedonia. In 2023, 327 new cases were detected, corresponding to a rate of 30.08 per 100,000 women, placing Macedonia above the global average for cervical cancer incidence.
- In the period 2017–2023, a total of 540 women died from cervical cancer, meaning that, on average, 77 women die each year.
- In 2022, Macedonia was the leading country in the region and in Europe in terms of the rate of newly detected cervical cancer cases, with a rate of 24.32 per 100,000 women.
- Although the Programme defines successful screening as coverage of 75% of women aged 21 to 59 over a three-year period, in the period 2023–2025 a total of 149,004 women were covered by screening, representing only 32% of the target group.
- Screening coverage has been decreasing year by year: 64,819 women in 2023 (13.2%), 50,346 women in 2024 (11%), and 33,839 women in 2025 (7%).
- The Programme does not provide activities to inform and educate women about the need for regular screening, nor about the rights arising from the Programme.
- The cervical cancer screening programme in the Republic of North Macedonia still uses the Pap test, although this is a method in which up to 20% of results may be false negative. Although the HPV DNA test is a significantly more accurate method, it is not used within the screening programme.
- The insufficient coverage, together with the trend of continuous decline, indicates that Macedonia does not, in practice, have a functional organized screening program capable of achieving the objective set out in the Programme itself.
- Since 2024, transparency in budget planning has decreased, as the adopted Programme does not clearly indicate either how many women are planned to be covered or how much funding is planned for cervical cancer screening.
- There is a lack of transparency and accountability regarding the implementation of the Programme. The last report published on the website of the Ministry of Health concerning both programme and budget implementation is for the Programme for year 2020. The most recent available report concerning programme implementation only, and not budget

implementation, relates to the 2023 Programme and is available on the website of the Institute of Epidemiology and Biostatistics with Medical Informatics.

- In 2025, a total of 14,320,070 denars were spent on the implementation of cervical cancer screening. However, due to insufficiently transparent planning, it is not possible to determine the percentage of implementation of the planned budget.
- A serious inconsistency is noted in the data on funds paid for the collection of Pap tests: according to the amount paid, primary health care gynaecologists received funds for 50,346 Pap tests collected, while according to data from the Electronic Health Administration, 33,839 Pap tests were performed in 2025 under the screening programme.
- The shortage of gynaecologists in primary health care and their unequal geographical distribution continue to represent a barrier to access to reproductive health care and screening services.

4. КЛУЧНИ ПРЕПОРАКИ

1. Да се обезбеди буџетско планирање кое е усогласено со целта на Програмата за опфат на 75% од жените на возраст од 21 до 59 години во период од три години.
2. Во програмата ПАП тестот да се замени со ХПВ ДНК тест, како попрецизна метода, со цел навремено откривање на предканцерозните промени на грлото на матката.
3. Во Програмата јасно и транспарентно да се наведуваат планираниот број жени што треба да бидат опфатени со скрининг, планираниот буџет за скринингот на рак на грлото на матката и средствата по активности.
4. Да се обезбедат редовни активности за информирање и едукација на жените за потребата од редовен скрининг и за правата кои произлегуваат од Програмата.
5. Да се зголеми опфатот преку Мобилната гинеколошка амбуланта, особено во руралните средини и меѓу жените од ранливи групи.
6. Да се преземат мерки за надминување на недостигот од матични гинеколози и нивната нееднаква географска дистрибуција.
7. Да се разгледа можноста скринингот да го води јавно здравствена установа, наместо Министерството за здравство, согласно практиките на земјите со успешни скрининг програми.
8. Да се разгледа воведување ХПВ ДНК тест како основна метода за скрининг, согласно европските препораки наведени во анализата.
9. Да се обезбеди редовно објавување на извештаи за спроведувањето на скринингот и доследно доставување податоци по барања за пристап до информации од јавен карактер.
10. Да се воспостави конзистентен систем за следење и усогласување на исплатените средства со реално извршените услуги.

4. KEY RECOMMENDATIONS

1. The budget planning should be in line with the objective of the Programme to cover 75% of women aged 21 to 59 over a three-year period.
2. The Pap test should be replaced with the HPV DNA test, as a more accurate method, in order to enable timely detection of precancerous changes of the cervix.

3. The Programme should clearly and transparently state the planned number of women to be covered by screening, the planned budget for cervical cancer screening, and the funds allocated by activity.
4. Regular activities should be ensured to inform and educate women about the need for regular screening and about the rights arising from the Programme.
5. Coverage through the Mobile Gynaecological Clinic should be increased, especially in rural areas and among women from vulnerable groups.
6. Measures should be adopted and implemented to overcome the shortage of gynaecologists in primary health care and their unequal geographical distribution.
7. Ministry of health should consider the possibility of having the screening programme managed by a public health institution instead of the Ministry of Health, in line with the practices of countries with successful screening programmes.
8. The HPV DNA test should be introduced as the primary screening method, in line with the WHO and European recommendations cited in the analysis.
9. Reports on the implementation of the screening programme should be regularly published, as well as consistent provision of data in response to requests for access to public information.
10. A consistent system should be established for monitoring and reconciling the funds paid with the services actually provided.

5. СОСТОЈБАТА СО РАКОТ НА ГРЛОТО НА МАТКАТА

Во Македонија во 2023 година се откриени 327 нови случаи на рак на грлото на матката, односно стапка од 30,08/100.000 жени. Ова ја става Македонија над светскиот просек по појава на рак на грлото на матката. Воедно, се бележи зголемување споредено со 2022 година, кога биле откриени 289 нови случаи, односно стапката изнесувала 27,1/100.000 жени⁷.

По однос на смртноста од ракот на грлото на матката, во Македонија не постои официјално вкрстување на податоците за морталитет и морбидитет меѓу релевантните институции на национално ниво. Поради тоа, како извор на информација за преживување на лицата со дијагноза рак на грлото на матката се користи базата на Управата за електронско здравство.

Во периодот 2017-2023 година од рак на грлото на матката умреле вкупно 540 жени⁸, односно во просек умираат 77 жени годишно.

Споредба со други држави

Во 2022 година Македонија е водечка земја во регионот и Европа по однос на појавата, односно новооткриените случаи на рак на грлото на матката, со стапка од 24,32/100.000

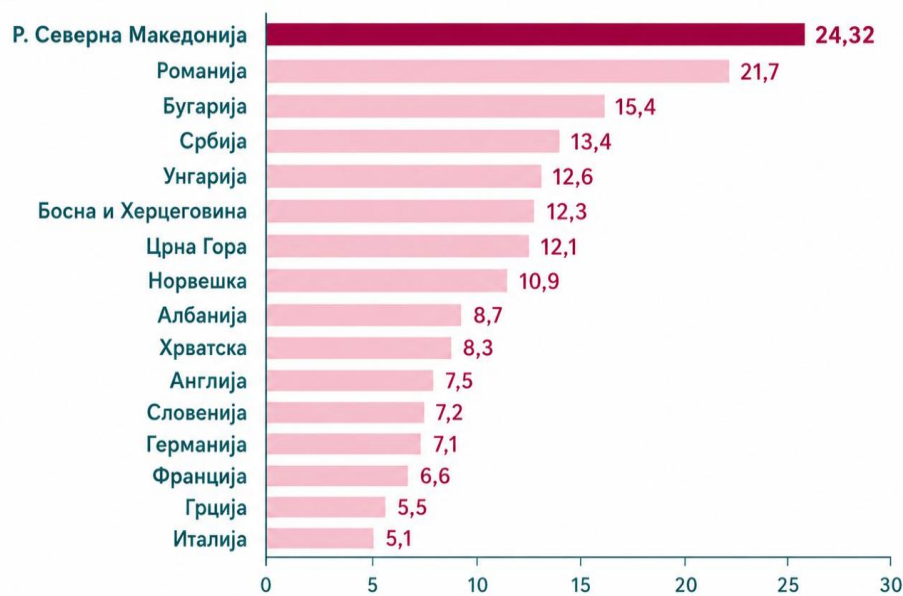
⁷ Стефановска В., Ивановска Б., Илиевска М. Национална студија за рак на грло на матка. Република Северна Македонија 2017 – 2023. Универзитет “Св. Кирил и Методиј” - Скопје, Медицински факултет, Институт за Епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика. 2025. стр. 18. <https://epistat.mk/wp-content/uploads/2025/03/2024-Nacionalna-studija-Matka-Final.pdf>

⁸ Стефановска В., Ивановска Б., Илиевска М. Национална студија за рак на грло на матка. Република Северна Македонија 2017 – 2023. Универзитет “Св. Кирил и Методиј” - Скопје, Медицински факултет, Институт за Епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика. 2025. стр. 54. <https://epistat.mk/wp-content/uploads/2025/03/2024-Nacionalna-studija-Matka-Final.pdf>

жени. Стапката во Македонија е речиси пет пати повисока од Грција и Италија, три пати повисока од Словенија и речиси двојно повисока од Србија. Најблиску до Македонија е Романија, со стапка на новооткриени случаи од 21,7/100.000 жени⁹.

Графикон 1. Приказ на стапката на инциденца (новооткриени случаи) на рак на грлото на матката во РС Македонија и останатите земји од Европа во 2022 година¹⁰

C53 ASIR-W / 100.000

6. ПЛАНИРАЊЕ НА СКРИНИНГОТ

Скринингот за рак на грлото на матката е дел од Програмата за скрининг и рана детекција на малигни заболувања, во која се предвидени скрининзи за уште три други видови карциноми. Во 2012 година за првпат во Македонија се спроведува организиран скрининг за рак на грлото на матката на национално ниво. Програмата ја усвојува Владата на РС Македонија, а ја подготвува и спроведува Министерството за здравство.

Во Програмата е наведено дека цел за успешен скрининг на ракот на грлото на матката е опфат на 75% од жените на возраст од 21 до 59 години за период од три години.

Владата во 2023 година предвидела буџет за скринингот за рак на грлото на матката во износ од 10,5 милиони денари. Овој буџет е доволен за опфат на само 5% од целната група на жени на годишно ниво. Тоа укажува дека буџетското планирање не е во согласност со самата цел на Програмата, односно со овој буџет се планира опфат на само 15% од жените за три години, иако целта е 75% за три години.

Од 2024 година значително се уназадува транспарентноста во буџетското планирање, бидејќи во Програмата не е наведено колкав износ на средства е предвиден за скринингот на ракот на грлото на матката. Дополнително, буџетот за целата Програма за скрининг и рана детекција на малигни заболувања за 2026 година изнесува 23 милиони денари, а со Програмата се предвидува скрининг за четири малигни заболувања: рак на

⁹ ibid. стр. 60

¹⁰ ibid. стр. 60.

грлото на матката, рак на дојка, рак на дебело црево и рак на црн дроб. Од овој податок е евидентно дека средствата не се доволни за спроведување на ниту еден скрининг, вклучувајќи го и скринингот за рак на грлото на матката.

Дополнително, Програмата не предвидува активности за информирање и едукација на жените за потребата од редовен скрининг за рак на грлото на матката, ниту за правата кои произлегуваат од Програмата.

7. ОПФАТ НА ЖЕНИТЕ СО СКРИНИНГ

За да се постигне целта за успешен скрининг, согласно целите наведени во Програмата, во период од три години треба да бидат опфатени 75% од жените на возраст од 21 до 59 години, односно просечно 25% годишно. Препораките на СЗО наведуваат дека и опфат од 70% од жените од целната возрасна група е доволен за да придонесе кон елиминирање на смртноста од ракот на грлото на матката.

Во периодот 2023-2025 година во ниту една година не е постигнат потребниот опфат на годишно ниво (25%). Во 2023 година со скрининг се опфатени 64.819 жени, односно 13,2% од целната група; во 2024 година се опфатени 50.346 жени, односно 11% од целната група; додека во 2025 година се опфатени само 33.839 жени, односно 7% од целната група.

Особено загрижува податокот дека опфатот со скринингот драстично опаѓа од година во година, наместо да бележи пораст. За тригодишниот период 2023-2025 година вкупно со скрининг се опфатени 149.004 жени, односно само 32% од целната група, што е далеку од предвидениот успешен опфат од 75% од жените.

Според податоците од последниот Попис на населението (2021), во Македонија живеат 461.381 жени на возраст од 21 до 59 години. Тоа значи дека за период од три години со скрининг треба да бидат опфатени 346.035 жени. Од овие податоци може да се заклучи дека во Македонија реално не постои организиран скрининг.

Табела број 1. Број на опфатени жени со скрининг за рак на грлото на матката по години, со процент на опфат од целната група на жени од 21 до 59 години

	2023 година	2024 година	2025 година	Вкупно за периодот 2023-2025 година
Број на опфатени жени (процент на опфат)	64.819 ¹¹ (13,2%)	50.346 ¹² (11%)	33.839 ¹³ (7%)	149.004 (32%)

¹¹ Стефановска В. Ивановска Б Илиевска М. Скрининг на рак на грло на матка – Евалуација и извештај 2023. Универзитет “Св. Кирил и Методиј” во Скопје, Медицински факултет, Институт за Епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика. 2025

¹² Извор: Министерство за здравство. Податок добиен по поднесено барање за слободен пристап до информации од јавен карактер во 2025 година.

¹³ Извор: Управа за електронско здравство. Податоци добиени по испратено барање во 2026 година.

За споредба, во Р. Словенија со програмата за скрининг на рак на грлото на матката (ЗОРА) за период од три години се опфаќаат 71% од жените, додека за период од пет години се опфаќаат 86% од жените од целната група. Успешниот скрининг во Словенија води кон тоа стапката на новооткриени случаи на рак на грлото на матката на годишно ниво да изнесува само 4,6/100.000 жени.

Во Програмата е предвидена и услугата на Мобилна гинеколошка амбуланта, која посетува рурални средини и ранливи групи на жени. Преку оваа услуга жените можат да добијат гинеколошки здравствени услуги во места каде што нема матичен гинеколог или кога, поради ранливост, не можат да посетат матичен гинеколог. Сепак, преку оваа услуга секоја година се опфаќа многу мал број жени: во 2023 година се прегледани 508 жени, во 2024 година 765 жени, додека во 2025 година се прегледани 559 жени, што е далеку од реалните потреби.

Дополнителен проблем е што согласно Програмата за скрининг, скринингот се спроведува преку земање ПАП брис, иако е научно докажано дека кај ПАП брисот постои веројатност од лажно негативни резултати, односно појава на грешка во резултатите. Иако постојат разлики во наодите за процентот на лажно негативни резултати, може да се заклучи дека околу 20% од резултатите од ПАП тестот се лажно негативни¹⁴. Европските препораки се како основна метода за скрининг да се користи ХПВ тестот¹⁵, како метода со многу висока прецизност во откривањето на премалигните промени. Дополнително, за земање брис за ХПВ тест не е потребен гинеколог, како кај ПАП брисот, бидејќи ХПВ брисот може да го земе самата жена или кој било здравствен работник, како општ лекар или медицинска сестра.

Здружението ЕСЕ во својата долгогодишна работа ги има утврдено следните системски проблеми кои водат кон низок опфат на жените со скрининг за рак на грлото на матката:

- недоволна алокација на финансиски средства за Програмата;
- недостиг од матични гинеколози и нивна нееднаква географска дистрибуција, односно во целата држава има околу 160 матични гинеколози, додека во речиси 40 општини нема матичен гинеколог;
- не се планираат и спроведуваат активности за едукација и информирање на жените за важноста на скринингот;
- недоволна алокација на средства за теренски посети на ранливи категории на жени преку Мобилната гинеколошка амбуланта;
- потреба скринингот да го води јавно здравствена установа, наместо Министерството за здравство, како што е случај во останатите земји кои имаат успешна скрининг програма.

8. ТРАНСПАРЕНТНОСТ ВО ПЛАНИРАЊЕТО И СПРОВЕДУВАЊЕТО

Министерството за здравство од 2024 година го смени начинот на планирање на скринингот на рак на грлото на матката. Во усвоената Програма секоја година не може да

¹⁴ Najib F. et al. Diagnostic Accuracy of Cervical Pap Smear and Colposcopy in Detecting Premalignant and Malignant Lesions of Cervix. *Indian Journal of Surgical Oncology*. 2020 Jun 23;11(3):453–458.

¹⁵ European Commission. European guidelines on cervical cancer screening and diagnosis. <https://cancer-screening-and-care.jrc.ec.europa.eu/en/ec-cvc/european-cervical-cancer-guidelines?topic=328&usertype=327#guideline>

се види ниту колку жени е планирано да бидат опфатени, ниту колку средства се планираат за скринингот.

Последниот достапен извештај за програмското и буџетското спроведување на програмата достапен на интернет страната на Министерството за здравство е за програмата за 2020 година. Додека последниот достапен извештај само за програмското спроведување на скринингот и евалуација на истиот е за 2023 година. Што значи дека веќе пет години Министерството за здравство не објавува јавно податоци за буџетската реализација на програмата, додека за две години недостасуваат и податоци за програмското спроведување на скринингот.

Во 2026 година, по пратени барања за слободен пристап до информации од јавен карактер, Министерството за здравство не достави податок за бројот на жени опфатени со скринингот во 2025 година.

9. РЕАЛИЗАЦИЈА НА БУЏЕТОТ НАМЕНЕТ ЗА СКРИНИНГ НА РАК НА ГРЛОТО НА МАТКАТА

Согласно податоците добиени од Министерството за здравство по испратените барања за пристап до информации од јавен карактер, за спроведување на скринингот на рак на грлото на матката во 2025 година се потрошени вкупно 14.320.070 денари.

Во планираниот буџет за скрининг на рак на грлото на матката во усвоената Програма за 2025 година не е јасно наведено колку средства се предвидени за скрининг на ракот на грлото на матката. Исто така, за одредени ставки не е транспарентно наведено колку средства се планирани по ставка.

Поради тоа не може да се утврди процентот на реализација на планираниот буџет, односно не може да се утврди дали целиот буџет наменет за скрининг на рак на грлото на матката е потрошен или дали има остаток.

Единствено може да се утврди дека за одредени ставки од буџетот не се потрошени сите средства (табела 2), тоа се следните: од буџетот наменет за Мобилната гинеколошка амбуланта не се потрошени 113.270 денари; од буџетот наменет за подготовка на извештај и евалуација на скринингот не се потрошени 100.000 денари; а планираниот буџет од 200.000 денари за изработка на курикулум за едукација на цитоскринери и цитотехничари не е потрошен, бидејќи активноста не е спроведена.

Табела број 2. Реализиран буџет за скринингот на ракот на грлото на матката во 2025 година, изразено во МКД

Р. бр.	Активност	Планирано	Реализирано
1.	Организација на скрининг и рана детекција на рак на грлото на матката	200.000	164.000
2.	Активност на матични гинеколози (оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија) за дополнителни трошоци за земање ПАП тест на жени на возраст од 21-59 години кои во последните 3 години не направиле ПАП тест	единечна цена на услугата – 200 денари (нема вкупен планиран износ)	10.069.200
3.	Партиципација за цитолошка анализа - активност за цитолошките лаборатории во јавно здравствените установи и оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за здравствената услуга читање ПАП тест за жени на возраст од 21-59 години кои во последните 3 години не направиле ПАП тест	единечна цена на услугата – 60 денари (нема вкупен планиран износ)	2.200.140
4.	Извештај од скрининг на рак на грлото на матката (годишен извештај за претходната година) / Евалуација на програмата за скрининг на рак на дојка за 2025 година (годишна евалуација за претходната година)	300.000	200.000
5.	Мобилна гинеколошка амбуланта	2.000.000	1.886.730
6.	Изработка на курикулум за едукација на цитоскринери и цитотехничари	200.000	0
	ВКУПНО	Не може да се утврди	14.320.070

Се бележи неконзистентност во податоците за буџетските трошоци за одредени ставки. За активността на матичните гинеколози за дополнителни трошоци за земање ПАП тест се потрошени 10.069.200 денари. Земајќи предвид дека единечната цена на услугата е 200 денари, на матичните гинеколози им се исплатени средства за 50.346 земени ПАП тестови.

Според податоците од Управата за електронско здравство, во 2025 година според скрининг програмата се направени 33.839 ПАП тестови. Тоа значи дека се исплатени средства за 16.507 ПАП тестови повеќе отколку што се направени, односно на матичните гинеколози им се исплатени 3.301.400 денари повеќе од реално извршените услуги.

За партиципација за цитолошка анализа - активност за цитолошките лаборатории за здравствената услуга читање ПАП тест - во 2025 година се исплатени 2.200.140 денари. Земајќи предвид дека единечната цена на услугата е 60 денари, тоа значи дека е исплатено за 36.669 цитолошки анализи. Тоа е за 2.830 анализи повеќе од податоците на УЕЗ, меѓутоа треба да се земе предвид дека дел од цитолошките анализи направени во 2025 година се однесуваат и на брисеви земени на крајот од 2024 година. Тоа укажува

дека не постои значителна разлика помеѓу направените анализи и исплатените средства, како што е разликата во исплатата за матичните гинеколози.

Заклучокот е дека постои сериозно повисока сума исплатена за услугата земање ПАП тест на матичните гинеколози од реалниот број земени ПАП тестови, односно исплатени се 3.301.400 денари повеќе од реално извршените услуги за земање ПАП брис.

10. ЗАКЛУЧОК

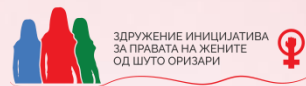
Наодите од мониторингот за 2025 година укажуваат дека Програмата за скрининг на рак на грлото на матката не го обезбедува потребниот опфат на жените и не се движи кон постигнување на целта утврдена во самата Програма - опфат од 75% од жените на возраст од 21 до 59 години за период од три години.

Намалувањето на опфатот од 13,2% во 2023 година, на 11% во 2024 година и на 7% во 2025 година претставува сериозен сигнал дека постојниот начин на планирање и спроведување на скринингот не обезбедува функционален организиран скрининг. Дополнително, недоволната транспарентност во планирањето на буџетот и активностите, непостоењето активности за информирање и едукација на жените, ограничениот опфат преку мобилната гинеколошка амбуланта и недостигот од матични гинеколози продолжуваат да го ограничуваат пристапот на жените до навремен скрининг.

Особено значајно е да се надмине неконзистентноста во финансиското известување и да се воспостави јасна поврзаност меѓу исплатените средства и реално извршените услуги. Без таков пристап, не може да се обезбеди ефикасно, ефективно и отчетно спроведување на Програмата за скрининг на рак на грлото на матката.

ЗАЕДНО
ПОСИЛНИ

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC